2-ŞÖBA · ÇORVAÇILIK VA HAYVONLAR MAHSULDORLIGI

QORAQOLPOG‘ISTON SHAROITIDA MO‘G‘ULISTONNAN OLIB KELINGAN “BAYAT” ZOTLI QO‘YLARI VA ULARNING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Kaliyev B.A., Kalniyazova A.E.,
Madraximov Sh.N., Mamatov X.A.
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filliali

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311101
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
487–489
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Kaliyev B.A., Kalniyazova A.E., Madraximov Sh.N., Mamatov X.A. Qoraqolpog‘iston sharoitida Mo‘g‘ulistonnan olib kelingan “Bayat” zotli qo‘ylari va ularning biologik xususiyatlari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 487–489. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311101

ANNOTATSIYA / **Abstract**
Ushbu tezisda Qoraqalpog‘istonning turli mintaqalari yaylov sharoitlariga Mo‘g‘ulistondan olib kelingan va mahalliylashtirilayotgan “Bayat” (Bayad) zotli qo‘ylarning biologik xususiyatlari, iqlimiy sharoitlarga moslashuvchanligi hamda go‘sht mahsuldorligi ko‘rsatkichlari ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilingan. Olingan dastlabki natijalar va tana tuzilishi tahlillari ushbu zotning respublikamiz chorvachilik tarmoqlarini rivojlantirishdagi hamda yuqori sifatli, arzon go‘sht mahsulotlari yetishtirishdagi iqtisodiy va seleksion samaradorligini to‘laqonli asoslab beradi.

KALIT SO‘ZLAR Bayat zoti, Mo‘g‘uliston qo‘ychiligi, mahalliylashtirish, go‘sht mahsuldorligi, tirik vazni, moslashuvchanlik, seleksiya.

1. KIRISH

Bugungi kunda aholiga go‘sht va go‘sht mahsulotlari yetkazib berish hajmini oshirish, chorvachilik tarmoqlarining rentabelligini ta’minlash bugungi kunda agrar soha oldidagi dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-iyuldagi PQ-225 sonli qarori ijrosini ta’minlash maqsadida Qoraqalpog‘iston Respublikasining bir qator tumanlarida joylashgan fermer xo‘jaliklariga shartnoma asosida Mo‘g‘uliston davlatidan Bayat qoy zotiga mansub jami 8525 bosh, qoylar, shundan Taxtako‘pir tumanida 6112, Beriniy tumanida 1193, Kegayli tumanida 200, Bo‘zatov tumanida 350, Nukus va Xo‘jayli tumanlariga esa 335 boshdan qo‘ylar olib kelingan.Respublikamizning keskin kontinental iqlimi, yaylov resurslarining o‘ziga xosligi chorva zotlaridan yuqori chidamlilik va kamxarj ozuqa evaziga tez yetilish xususiyatini talab etadi. Shu nuqtai nazardan, Mo‘g‘ulistonning ekstremal iqlim sharoitlariga moslashgan, asrlar davomida xalq seleksiyasi vositasida shakllangan “Bayat”zotli qo‘ylari respublikamiz chorvadorlarida katta qiziqish uyg‘otmoqda.

2. ZOTNING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA MAHSULDORLIGI

Bayat zotli qo‘ylar mustahkam konstitutsiya tipiga ega, suyaklari yetarlicha rivojlangan, ancha yirik va katta, tirik vazni, go‘shtdorlik xususiyatlari, yuqori jun mahsuldorligi va serpushtligi bilan ajralib turadi.Bayat zotli qo‘ylar o‘zining go‘sht-yog‘ yo‘nalishidagi yuqori parametrlari va suyak tuzilishining yengilligi (tana umumiy vazniga nisbatan sof go‘sht salmog‘ining yuqoriligi) bilan ajralib turadi.Bayad zotli qo‘ylar o‘zining mustahkam tana tuzilishi, noqulay iqlim va yaylov sharoitlariga tez moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Qoraqalpog‘iston Respublikasining keskin kontinental iqlimi, yozning issiq va quruq kelishi hamda qishning sovuq bo‘lishi chorva mollaridan yuqori chidamlilikni talab etami. Dastlabki kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, Bayad zoti mahalliy sho‘rlangan yaylov o‘simliklarini yaxshi o‘zlashtiradi va vazn to‘plash ko‘rsatkichlari yuqori darajada saqlanib qoladi. Matnda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra, ushbu zotning qo‘chqorlari va sovliqlari o‘z vaznini qisqa muddatda tiklash hamda cho‘l sharoitida uzoq masofalarga harakatlanish xususiyatiga ega. Mahalliy ozuqa bazasidan unumli foydalangan holda Bayat zotli qo‘ylarning tirik vazni va go‘sht chiqimi ko‘rsatkichlarini tizimli ravishda o‘rganish maqsadga muvofiqdir.Yaylovda juda oddiy cho‘l o‘simliklari (shuvoq, sho‘ra, saksaul) bilan oziqlana oladi va ularni go‘sht hamda yog‘ga aylantirish koeffitsiyenti yuqori.

1-rasm. Bayat qoy zotini tana o‘lchamlari.

O‘lchov korsatkichlari	Qo‘chqorlarda	Urg‘ochi sog‘liq
Tirik vazni	33-35 kg	29-30 kg
Ko‘kirak aylanasi	98 sm	72 sm
Ko‘kirak kengligi	20 sm	19 sm
Qiya uzunligi	62 sm	60 sm
Dumqoza o‘lchami	44 sm (aylanasi)	38 sm (balandligi)
Dum shakli	Kalta dumli	Kalta dumli
Fe’l atfori	Qaysar, harakatchang	Qaysar, harakatchang

3. QORAQALPOG‘ISTON SHAROITIGA MOSLASHUVCHANLIGI VA AFZALLIKLARI

Dastlabki ilmiy-amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, Bayat Taxtakopir,Beruniy, Kegayli, Nukus va Xojayli, Bozato‘v tumanlarining quruq cho‘l-yaylovlarida yuqori moslashish ko‘rsatkichlarini namoyon etdi. Uning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- **Chidamliligi:** Mo‘g‘uliston qishining keskin sovuqlari va yozining jaziramasida bu zot mahalliy iqlim o‘zgarishlariga stresslarsiz moslashadi.Sovuq va issiq iqlimga,

kasalliklarga chidamli boʻlib, choʻl sharoitida ham oʻz parvarish sifatini yoʻqotmaydi.

- **Ozuqa konversiyasining yuqoriligi:** Mahalliy dagʻal va past bonitetli yaylov oʻtlarini yuqori darajada hazm qilib, qisqa muddatda tirik vaznga aylantira oladi.
- **Yuqori oʻsish dinamikasi:** Qoʻzilarining sutdan ajratilgandan keyingi davrda kunlik vazn ortishi yuqori boʻlib, tovar goʻsht yetishtirish muddatini sezilarli darajada qisqartiradi.
- **Sanoatdagi oʻrni:** Ulardan olinadigan jun toʻqimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishda yuqori baholanadi.

4. XULOSA

Xulosa oʻrnida ta’kidlash lozim, "Bayat" zotli qoʻylari oʻzining tarixiy genotipi sababli Qoraqalpogʻistonning keskin kontinental iqlimiga, yozgi anomal issiq (+40°C) va qishki anomal juda sovuq (-40°C) sharoitlariga toʻliq moslashuvchanlik koʻrsatdi.“Bayat” zotli qoʻylarni respublikamiz sharoitida koʻpaytirish va mahalliylashtirish ichki bozorda goʻsht mahsulotlari tannarxini arzonlashtirishda yuqori iqtisodiy samara beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROYXATI

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-iyuldagi PQ-225 sonli “Moʻgʻulistonga oliy darajadagi tashrif davomida qishloq xoʻjaligi va oziq-ovqat sohalarida erishilgan kelishuvlarni amalga oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi qarori.
2. Food and Agriculture Organization (FAO). “Sheep breeds of Mongolia and Central Asia: Genetic diversity and adaptation characteristics” // FAO Animal Production and Health Paper. – Rome, 2021.